

УДК378:811.111(073)

О.В. ХОМЕНКО

Київський національний університет технологій та дизайну

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПРОЕКТУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття має на меті обґрунтувати доцільність проектування самостійної системи професійно-орієнтованої підготовки студентів економічних вищих навчальних закладів з урахуванням сучасних тенденцій глобалізованого інформаційного суспільства.

Ключові слова: іншомовна підготовка, культурно-інформаційна теорія освіти, іншомовна професійна комунікація.

Вивчивши літературні джерела, теорії, концепції, нормативні документи тощо та здійснивши теоретичний аналіз та синтез отриманої з них інформації, систематизувавши та узагальнивши її, ми простежили загальні тенденції розвитку іншомовної підготовки у європейській освіті та в Україні зокрема. Це тенденції загальної системи іншомовної підготовки в умовах глобалізації. Проте саме вони та, зокрема результати аналізу стану іншомовної підготовки в Україні переконують нас у необхідності виокремлення і проектування самостійної *інноваційної системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки*, релевантної вимогам сучасного суспільного життя, та є базовими для реалізації цього завдання, фундаментом, на який опиратиметься ця система. Професійно орієнтовану іншомовну підготовку ми вважаємо пріоритетним напрямом в оновленні освіти, причому іншомовний сегмент освіти, повинен бути організаційно і процесуально побудований так, щоб якнайкраще, найбільш ефективно досягати запланованих навчальних результатів/ результатів освіти [10]. Тому **метою** нашої статті є обґрунтування доцільності проектування системи професійно-орієнтованої іншомовної підготовки та аналіз її основних компонентів. Реалізація мети досягається постановкою таких завдань: 1) проаналізувати фактори, які зумовлюють необхідність проектування зазначеної вище системи; 2) визначити основні компоненти системи; 3) дати короткий огляд основних компонентів проектованої педагогічної системи.

Доцільність проектування самостійної системи професійно-орієнтованої іншомовної підготовки зумовлюється необхідністю самоорганізації в умовах глобалізації, яка стимулюється геополітичними, комунікаційними та інформаційними перетвореннями в усіх сферах суспільства. Глобалізований світ відзначається, зокрема своїми економічними особливостями, високим рівнем мобільності. Ми дещо більше акцентуємо увагу на понятті мобільності як на одному із факторів, який, на нашу думку, впливає на цілепокладання професійно-орієнтованої іншомовної підготовки як самостійної системи. Аналіз літератури з філософії, соціології, економіки, педагогіки засвідчив розмаїття підходів до диференціації мобільності за її видами. Ми не вдаємося зараз до детальної їх характеристики, оскільки цьому присвячено немало публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Нас зацікавили роботи, в яких відображено соціокультурологічний підхід до дослідження соціальних явищ та які присвячені соціальній мобільності (П.А. Сорокін, С.Е. Крапивенський, С.С. Фролова та ін.) та її видам, зокрема соціокультурній (П.К. Анохін, І.В. Василенко та ін.), професійній (А.М. Ващенко, Є.А. Іванченко,

О.С.Кезін, Н.І. Кожемякіна, Кочеткова А., Соколова М.Л., Л.Л. Сушенцева та ін.), академічній та освітній мобільності (С.В. Вербицька, De Wit Н., J., Knight, P. Santiago, К. Tremblay, E. Basri, E. Arnal та ін.). Зокрема зазначимо, що академічна мобільність як невід'ємна складова інтернаціоналізації освіти, розглядатиметься у наступних розділах нашого дослідження.

Вивчення вище зазначених та інших літературних джерел дозволило нам зробити висновок, що соціальна мобільність обумовлюється, зокрема рівнем розвитку і якістю вищої професійної освіти. Соціальна мобільність є нормальний і природний стан суспільства, який характеризується не лише соціальним переміщенням індивідів, груп, але й соціальних об'єктів, цінностей [7]. Як наслідок, спостерігаємо розширення світового ринку, в якому особливу роль відіграють транснаціональні корпорації, міждержавну інтеграцію, інтенсивні міграційні потоки тощо. Ці тенденції притаманні економіці інформаційного суспільства і є об'єктивною данністю сучасного історичного розвитку, яка закономірно підводить до міжнародного і міжособистісного зближення і взаємодії. Оскільки економісти, бізнесмени в першу чергу зазнають впливу нових реалій глобалізованого полікультурного і мультилінгвального світу, (про це йтиметься у наступних розділах), то і виникає нагальна необхідність у проектуванні системи іншомовної підготовки, розрахованої саме на цю категорію людей, та здатної забезпечити комфортні умови для ведення бізнесу, міжкультурної комунікації, розвитку національної економіки тощо. Традиційна система іншомовної підготовки з її низькою результативністю, консервативністю та інерційністю, з невикремленою системою професійно орієнтованої іншомовної підготовки, з неуніфікованими цілями, що породжує до деякої міри хаотичне, безсистемне вивчення майбутніми фахівцями іноземних мов, не здатна забезпечити таке володіння ними, яке змогло б виконувати нові суспільні функції, а, отже і нове соціальне замовлення суспільства. Необхідна нова прогресивна система іншомовної підготовки як реакція на існуючі неефективні умови навчання іноземних мов, результати якого не відповідають потребам суспільства. Це корелює з твердженням В. І. Лугового, що освіта як системне утворення первісно виникає на засадах самоорганізації (і надалі організаційно підтримується) на певному етапі розвитку культури, коли несистемне, випадкове, тобто неефективне, освоєння культурного досвіду в міру його стрімкого (за шкалою часу в одиницях тривалості життя одного покоління) накопичення і зростаючої актуалізації більше не може задовольняти людство. Саме в такому контексті ми розглядаємо потребу у новій системі іншомовної підготовки, яка покликана, як ми зазначали, реалізувати нове соціальне замовлення суспільства. Воно полягає, на наше переконання, в необхідності підготовки фахівців, які перш за все здатні швидко адаптуватися до нових соціальних, культурних, освітніх, професійних умов, які так же швидко змінюються у сучасному глобалізованому інформаційному суспільстві. Лише неперервна освіта і самовдосконалення допоможуть досягти цього. Звідси витікає необхідність розвивати адаптивні здібності майбутніх фахівців, навички та вміння самоосвіти (у нашому випадку лінгвосамоосвіти), сформувати у майбутнього фахівця вміння самостійно орієнтуватися, як ми вже підкреслювали вище, в професійному полікультурному і мультилінгвальному середовищі, незважаючи на непередбачуваність його змін, та успішно вибудувувати свою професійну кар'єру. Фактично перед вищою освітою постає завдання задовольнити потреби не лише національного, але й міжнародного ринку в професійних кадрах, підготувати, за висловлюванням

О.С. Кезіна, новий соціально-професійний тип особистості спеціаліста. Роль іншомовної підготовки при цьому беззаперечна. Потрібна система, спрямована на перетворення іншомовного спілкування у невід'ємну складову професійної діяльності фахівців в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Тобто, інформаційне суспільство диктує необхідність забезпечити інформаційну адекватність освіти. Інформація виступає універсальною мірою організованості у світі, є дериватом і детермінантою порядку будь-якої природи. [8]. Акумуляуючись в знаннях, цінностях, проектах, діалогізмах (консенсусах) та художніх образах, рівноважливих і не взаємозамінних, вона передається-формується в освітній діяльності (В.І. Луговий, 2010). Освітня система розвивається разом з прогресуючим накопиченням культурних надбань, культурного досвіду, відповідним зростанням життєвої потреби в повному, точному, швидкому освоєнні інформації, що в них міститься. Звідси, за В.І.Луговим, освіта визначається як організоване освоєння культурного досвіду. В такій ситуації культурно-інформаційну теорію ми розглядаємо як матрицю, як основу реалізації нової сучасної освітньої парадигми, нової якості системи освіти, як засіб проектування інноваційної моделі гуманітарної освіти, а, отже, і самостійної професійно орієнтованої іншомовної підготовки в глобалізованому інформаційному суспільстві. В зв'язку з цим зазначимо, що, на нашу думку, в самій назві теорії «культурно-інформаційна» криється вказівка на те, які функції покликана виконувати іноземна мова в глобалізованому інформаційному суспільстві. Ми також поділяємо точку зору І.О.Зимньої, що іноземна мова як кожна мовна система є суспільно-історичний продукт, в якому знаходить відображення історія народу, його культура, система соціальних відносин, традицій тощо. Мова існує, живе і розвивається в суспільній свідомості, в свідомості народу, який розмовляє нею. Вона володіє також і силою відокремлювати і об'єднувати народи [5]. Тобто, в глобалізованому суспільстві однією із основних функцій іноземної мови є слугувати одночасно і передавачем набутого поколіннями народів різних країн соціально-культурного досвіду – власного і чужого, і засобом взаєморозуміння та толерантного ставлення до різних культур. Образно висловлюючись, бути місточком в діалозі культур. Коли ж ми говоримо про інформаційне суспільство, то в цьому випадку йдеться про ще одну функцію іноземної мови – набуття нового культурного досвіду – інформаційної культури в широкому значенні цього слова. В епоху високотехнологічних комунікаційних технологій, які обслуговують інформаційне суспільство, знання іноземних мов, серед яких чільне місце займає англійська, висувається на передній план. Про це йтиметься у подальших розділах нашого дослідження. Зазначені функції іноземної мови, на наше переконання, повинні розглядатися як невід'ємні складові системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки. Як ми зазначали вище, система професійно орієнтованої іншомовної підготовки, виникає на засадах самоорганізації. Звідси впливає необхідність визначити форми та параметри її поведінки / організації. В цьому випадку ми спираємось на положення загальної теорії систем (В.М.Садовський, І.В. Блауберг, Е.Г. Юдін, Ю.А. Урманцев), згідно якого окреслення границь кожної системи є до деякої міри довільним і зумовлюється інтересами дослідника. Тому, щоб досягти чіткості у цьому питанні, звернемося до поняття «система». Оскільки іншомовна підготовка є невід'ємним компонентом освіти, то закономірне припущення, що як система, вона повинна проектуватися з урахуванням структурних компонентів педагогічної системи. Тому ми проаналізували як вітчизняні

(А.Лігоцький, В. Коберник, В. Докучаєва, В. Стрельніков, О. Остапчук, І.Є. Каньковський та ін.) так і зарубіжні джерела з проблеми проектування педагогічних систем в галузі педагогіки та методики навчання іноземних мов (І.Л. Бім, Г.М. Александров, Н.І. Іванкова, Л.К. Сальная, М.Г. Євдокимова та ін.) Вивчивши та узагальнивши отриману інформацію, ми спробували дати своє трактування поняття «система», яке б відповідало нашим цілям.

Під системою ми розуміємо цілісну сукупність компонентів, кожний з яких має складну структуру та може розглядатися як підсистема; які взаємодіють між собою і забезпечують збереження і розвиток самоорганізованої, безперервної, відкритої іншомовної підготовки у полікультурному та мультилінгвальному глобалізованому інформаційному просторі. Слідом за вказаними вище дослідниками, до основних структурних компонентів системи ми відносимо: цілі, підходи, зміст навчання, принципи навчання, методи навчання, технологію навчання, освітнє середовище, соціально-професійне середовище, діяльність студента, особистісно орієнтовану діяльність викладача. З огляду на все викладене вище стосовно інформатизації, додамо ще інформаційно-ресурсне середовище. Конкретизація структурних компонентів системи дозволяє нам в контексті об'єктно-суб'єктних та суб'єктно-суб'єктних відносин уточнити і параметри суб'єкта, об'єкта проектування [6]. Уточненню підлягає також предмет і продукт проектування.

Суб'єктом проектування досліджуваної професійно орієнтованої системи іншомовної підготовки виступає студент/ студенти економічних спеціальностей, майбутні фахівці в галузі економіки та бізнесу та викладачі іноземної мови, які навчають їх. Об'єктом – цілісна проектована система, а не тільки її окремі структурні компоненти. Предметом проектування є інформаційна модель цієї системи, тобто представлена у вигляді текстового матеріалу, схем тощо інформація про умови, фактори навчання, зміст структурних компонентів системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей. Продуктом проектування є концепція іншомовної професійної підготовки студентів економічних спеціальностей. Обмежені рамками статті, зупинимося на аналізі лише деяких компонентів системи. Поділяючи точку зору В.Ю. Стрельнікова, що саме ціль навчання як системоутворюючий компонент зумовлює зміст, технологію навчання, наповнення освітнього середовища, впливає на діяльність студента і викладача, спробуємо проаналізувати деякі з чинників, які дозволять нам у подальшому конкретизувати мету професійно орієнтованої іншомовної підготовки фахівця. У своєму дослідженні ми вже зазначали, що на визначення кінцевої мети такої підготовки безпосередньо впливає соціальне замовлення суспільства. Додамо, що цей вплив опосередковано виявляється, зокрема і через систему підготовки фахівців економічного профілю, якій також притаманні певні вимоги до фахівців і їх іншомовної комунікативної готовності. Звідси випливає, що сучасні концептуальні теорії вищої професійної освіти зумовлюють загальний характер іншомовної підготовки у вищому освітньому закладі, націлюють її на безперервну пожиттєву освіту, на особистісний розвиток суб'єктів освітнього процесу, на формування різних компетентностей тощо. Підтвердженням цього служать проаналізовані нами у попередніх параграфах дослідження роботи як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (В.П. Андрущенко, В.І. Байденко, О.М.Б. Обієнко, І.О. Бобикіна, О.О. Вербицький, А. Волкова, Л.Ф. Гайсіна, І.Г. Галяміна, М. Головань, І.І. Драч, О. Демчук, М.Б. Євтух, Ю. Зіньковський,

I.A. Zyzun, I. Efimenko, S. Kvyatkovskiy, V.G. Kremeny, Yu.M. Lebedenko, O. Lokshina, V.I. Lugoviy, O.V., T.A. Matveeva, N.G. Nychkalo, O.V. Ovcharuk, O.I. Pometun, V.S. Ponomarenko, S.B. Serjakova, O.V. Sidorenko, A.V. Hutorskoy, A. Giddens, P. Golding, M. Hager, Ph. Harris, W. Hutmacher D.C. McClelland, Savignon S.J.).

Загальні концептуальні положення, висунуті в цих роботах потребують конкретизації з урахуванням сучасних концепцій іншомовної підготовки. Таку конкретизацію ми спостерігаємо в проаналізованих та представлених у попередніх параграфах дослідженнях в галузі професійної педагогіки, лінгводидактики та методики навчання іноземних мов (С.Р. Айдарова, В.М. Александров, О.А. Алмабекова, Н.О. Арістова, Г.В. Барабанова, О.В. Бернацька, Г.К. Борозенець, Я.В. Булахова, О.В. Варникова, В.Л. Вертегел, Г.А. Гринюк, Р.О. Гришкова, Н.Л. Драб, О.Л. Єлісеєва, Т.М. Каменєва, О. І. Каменський, Т.М. Колодько, А.М. Кузнєцов, Л.Я. Личко, Н.В. Майер, В.В. Махова, Н.А. Микитенко, С.М. Опрятний, І.П. Саратцева, В.В. Стрілець, О.Б. Тарнопольський, І.М. Чемерис, М. Boehringer, R.J. Edelstein). Як ми вже зазначали у своїй роботі, готовність до міжкультурної комунікації у сучасному полікультурному середовищі є інтегративною якістю особистості. Тому для формування мети професійно орієнтованої іншомовної підготовки ми послуговуємося і проаналізованими в попередніх параграфах роботами в галузі міжкультурної комунікації (Н.Ф. Бориско, Н.Н. Биховець, О.А.Воронцова, В.Г. Гак, Н.Д. Гальскова, Г.Д. Дмитрієв, О.М. Морозова, С.Ю. Ніколаєва, І.М. Палько, Є.І. Пассов, В.В. Сафонова, Л.Ф. Свойкіна, С.Г. Тер-Минасова, О.А. Фролова, M. Berns, D.M. Collnick, H. Fisher, G.Gay, D. Graddol, N. Grawhall, F. Grin, M. Hager, E.T. Hall, M.R. Hall, C. Inglis, J. Knight, M.W. Lustig and J.Koester, D.C. McClelland, R. Phillipson, S. Rathje, G. Redding and B. Stening, B. Rey, R. Robertson, A.Soderberg and N. Holden, M. Bennett, J. Brown, H. Byram, M. Castells, V. Castells, M. Cogburn, D.L. Higgs T., H.Spencer-Oatey). Міжкультурну комунікацію ми, поділяючи точку зору І.Ю. М'язової (2008), розглядаємо як сучасний діалог культур [9]. Звідси, вихід на міжкультурну комунікацію означає реалізацію діалогових концепцій, зокрема, як ми вже раніше підкреслювали, ідей діалогу культур М.М. Бахтіна та В.С. Біблера, які відзначали всеосяжність діалогу як основи людського взаєморозуміння, як засобу, за допомогою якого кожна культура може знайти справжнє і адекватне обґрунтування лише в іншій культурі, яка ґрунтується на іншій логіці, іншому типі пізнання і розуму [1; 2]. Фундаментальні ідеї М.М. Бахтіна та В.С. Біблера є невід'ємною складовою методологічного забезпечення іншомовної підготовки майбутніх фахівців в Україні (в цьому ми одностайні з Р.О. Гришковою, 2009) [4]. Діалог культур у сучасному світі, головною ознакою якого є взаємозв'язок, взаємодія і взаємозалежність культур, країн і народів життєво необхідний як протиставлення уніфікації, яку приносить з собою глобалізація, і до нього потрібно готувати. Тобто, міжкультурну комунікацію ми вважаємо невід'ємною складовою іншомовної підготовки фахівця. Проте є ще один аспект міжкультурної комунікації, пов'язаний, як ми зазначали вище, із соціальною мобільністю, розширенням світового ринку, виникненням транснаціональних корпорацій тощо. В наш час практично всі великі корпорації в своїй акціонерній структурі мають певну частку іноземного капіталу. Це впливає і на модель управління корпораціями, які вже не можуть бути мононаціональними, і на бізнес тощо. Його успішність залежить від рівня міжкультурної комунікативно-професійної компетентності бізнес-партнерів. Оскільки, як ми

зазначали у дослідженні, основою міжкультурної комунікації є рівень володіння іноземними мовами, то йдеться про іншомовну професійну комунікацію. Саме вона повинна бути відображена у цільовій установці проєктованої нами системи. В подальших розділах ми спробуємо детальніше представити потребу в цьому аспекті міжкультурної комунікації саме в економічному полікультурному і мультилінгвальному глобалізованому просторі, з яким доведеться мати справу майбутнім економістам і бізнесменам. Зараз лише зазначимо, що іншомовна професійна комунікація в професійному середовищі висувається на передній план, тому що, по-перше, виникає потреба в установленні міжнародного інформаційного обміну на високому професійному рівні [3]. По-друге, іншомовна професійна комунікація в наш час є одним з факторів підготовки кваліфікованих фахівців, які зацікавлені і готові до міжкультурної комунікації для особистісної і соціальної взаємодії, що в свою чергу, сприяє кращій їх (фахівців) адаптації та саморозвитку. По-третє, для набуття в умовах інформаційного суспільства професійного досвіду, який, згідно твердження О.І. Голованової (2004), не передається генетично, не може сприйматися несвідомо, автоматично. Цей досвід набувається «рефлексуючою свідомістю в процесі цілеспрямованої діяльності індивідуума.»

Висновок

З усього викладеного впливає особистісна і професійна значущість володіння іноземними мовами і міжкультурною комунікацією для майбутньої професії економіста. Ефективність такого володіння може забезпечити лише самостійна інноваційна система професійної іншомовної підготовки, спроектована з урахуванням сучасних глобальних тенденцій інформаційного суспільства.

Список використаної літератури

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Художественная литература, 1979. – 341с.
2. Библер В. С. Культура. Диалог культур (Опыт определения) // Вопр. философии. – 1989. – № 6. – С. 31-42.
3. Голованова Е.И. Лингвистическая интерпретация термина: когнитивно-коммуникативный подход / Е.И. Голованова // Известия Уральского государственного университета. – 2004. – № 33. – С. 18-25.
4. Гришкова Р.О. Англомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії // Наук. пр.: Наук.-методичн. журнал. – Вип. 96. – Т.105. – Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 129-134.
5. Зимняя И.А. Психология обучения иностранному языку в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
6. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
7. Кезин А.С. Модель профессионального образования специалиста в информационном обществе// Известия Российского гос. пед. у-та им. А.Н. Герцена. – №35. – С.105-118.
8. Луговий В.І. Високі педагогічні технології та їх детермінація змістом освіти. // Режим доступу: http://www.elib.zakdu.edu.ua/index2.php?option=com_sobi2&sobi2Task=dd_download&fid=267&format=html&Itemid=11.

9. М'язова І.Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз). – 196ед.канд. філософ. Наук: спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Київський національний у-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 2008. – 184 с.

10. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія / [В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко та 196 ед.]; За заг. 196 ед.. В.П.Андрущенко, В.І. Лугового. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.

Стаття надійшла до редакції / Article received: 02.09.2013

Целесообразность проектирование самостоятельной инновационной системы профессионально-ориентированной иноязычной подготовки студентов экономических специальностей

Хоменко А.В.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Статья имеет целью обосновать целесообразность проектирования самостоятельной системы профессионально-ориентированной подготовки студентов экономических вузов с учетом современных тенденций глобализирующегося информационного общества.

Ключевые слова: иноязычная подготовка, культурно-информационная теория образования, иноязычная профессиональная коммуникация.

Advisability of design of independent innovation system of professionally oriented foreign language training of business students

O. Khomenko

Kyiv National University of Technologies and Design

The article aims to prove the feasibility of designing an independent system of professionally oriented foreign language training of business students taking into account some current trends of the globalized information society.

Keywords: foreign language training, cultural and information theory of education, professional foreign language communication.